

कांदळवन निसर्ग पर्यटन - काळिंजे

कांदळवनांचे महत्व गेल्या काही वर्षांतील सुनामी सारख्या सागरी आपत्तींनी आपल्याला समजवून दिलेच आहे. कांदळवने मानवासोबतच अनेक प्राणी, पक्षी व मास्यांनाही संरक्षण देतात आणि त्यांना निवारा देतात. त्यामुळेच येथे प्राणी व वनस्पतींची वैशिष्टपूर्ण जैवविविधता पहायला मिळते. या जैवविविधतामुळे येथे निसर्ग पर्यटनाला विशेष वाव आहे. हा अधिवास जितका सुंदर तितकाच वावरायला अवघड आहे. परंतु इथल्या स्थानिक लोकांना येथे वावरणे सहज न सोपे असते, म्हणूनच कांदळवन निसर्ग पर्यटन स्थानिकांच्या मदतीने करण्याचा निर्णय शासनाने घेतला. त्याद्वारे कांदळवनांचे संरक्षण होते आणि स्थानिकांना उपजिविकेचे नवे साधनही उपलब्ध होते.

याच धरतीवर रायगड जिल्ह्यातील श्रीवर्धन तालुक्यातील काळिंजे गावात कांदळवन निसर्ग पर्यटनाचा उपक्रम सुरु करण्यात आला आहे. येथील गर्द हिरव्या कांदळवनालगत वाहणारी खाडी, मैत्रीपूर्ण स्थानिक आदरातिथ्य व समृद्ध अशी जैवविविधता पर्यटकांसाठी एक उत्तम पर्यटन स्थळ आहे.

कांदळवन निसर्ग पर्यटन-काळिंजे हा समुदाय आधारित संवर्धनाचा एक भाग आहे. हा उपक्रम कांदळवन कक्ष व कांदळवन प्रतिष्ठानाने "कांदळवन संरक्षण आणि उपजिविका निर्माण" योजने अंतर्गत स्थानिक समुदायाच्या मदतीने चालवित आहेत. याद्वारे स्थानिक समुदायांची उन्नती आणि कांदळवन व सागरी जैवविविधतेचे संवर्धन असे दुहेरी हेतू साध्य होत आहेत.

काळिंजे गाव हे मुंबईपासून 193 कि.मी. अंतरावर आहे. त्या जवळचे रेल्वे स्थानक माणगाव 55 कि.मी., श्रीवर्धन 14 कि.मी. तसेच दक्षिण काशी म्हणून प्रसिद्ध असलेले हरिहरेश्वर श्रीक्षेत्र फक्त 5 कि.मी. अंतरावर आहे. काळिंजे गावाला भव्य असे 190 हेक्टरचे कांदळवन क्षेत्र लाभले असून, यामध्ये कांदळवनाच्या 11 प्रमुख प्रजाती तसेच 05 संलग्न प्रजाती आढळून येतात. काळिंजे खाडीच्या मध्यभागी असलेल्या बेटाभोवती कांदळवनाचे दाट आच्छादन आहे. बेटावर जुनी वस्ती, गुरांचे गोठे, आंबा-बोरांची झाडे, नारळ व सुपारीच्या बागा आहेत. महत्वाचे म्हणजे चारही बाजूंनी खाऱ्यापाण्याने वेढलेल्या बेटाच्या मध्यभागी गोड्या पाण्याच्या विहिरी आहेत. पहाटे व संध्याकाळी बेटावर रानडूकर व कोल्हा यासारख्या प्राण्यांचे अस्तित्व जाणवते. काळिंजे खाडीतील कांदळवन हे उदमांजराचे (पाणमांजराचे) हक्काचे घर आहे. खाडीमध्ये होडीतून प्रवासादरम्यान पहाटे तसेच संध्याकाळी उदमांजरांना समूहाने माशांची शिकार करताना अनेकदा पाहिले गेले आहे.

कांदळवनांप्रमाणेच काळिंजे गावाला गर्द वनराई व सौंदर्यपूर्ण डोंगराचेही वरदान लाभले आहे. या वनराई व डोंगरी भागांमध्ये पक्ष्यांच्या सुमारे 85 हून अधिक प्रजातींची नोंद करण्यात आली आहे. यामध्ये लिफ बर्ड (पर्ण पक्षी), इंडियन पॅराडाईज फ्लाय कॅचर (स्वर्गीय नर्तक), पाईड

हॉर्नबील (धनेश), ब्लॅक कॅप किंगफिशर (काळ्या टोपीचा धीवर) यासारख्या पक्ष्यांचा समावेश आहे.

काळिंजे येथील कांदळवनातील जैवविविधता लक्षात घेता येथे शाश्वत निसर्ग पर्यटना अंतर्गत मॅग्नोव्ह बोट सफारी, मॅग्नोव्ह ट्रेल, कांदळवन रोपवाटिकेला भेट, जंगलातील व बेटावरील पक्षी निरीक्षण, पारंपारिक मासेमारी व अँगलिंग, पंचक्रोशीतील आकर्षक स्थळांना भेट तसेच महाराष्ट्रात प्रथमच सुरु होणाऱ्या मॅग्नोव्ह कयाकिंगचा देखील समावेश केला आहे. विशेष म्हणजे काळिंजे निसर्ग पर्यटनाचे काम येथील स्थानिक लोक पाहत असून यात महिलांना प्राधान्य देण्यात आले आहे. त्यासाठी त्यांना कांदळ वनस्पतींच्या प्रजाती, कांदळवनातील जैवविविधता, कांदळवन व जंगलातील पक्षी निरीक्षण, कयाक चालविणे तसेच लाईफ सेविंगचे प्रशिक्षण देण्यात आले असून ग्रामस्थच पर्यटकांचे मार्गदर्शक होणार आहेत. गावात येत्या काळात कांदळवन निसर्ग माहिती केंद्र सुरु करणे विचाराधीन आहे.

कांदळवन निसर्ग पर्यटनामुळे काळिंजे गावातील कांदळवनाचे व निसर्गाचे संरक्षण व संवर्धन होणार असून स्थानिकांना उपजिविकेचे साधन मिळणार आहे. यामुळे गावातील तरुणांचे शहराकडे होणारे स्थलांतर थांबून गावातच रोजगार निर्मिती होईल.

कांदळवन निसर्ग पर्यटन काळिंजे मधील सर्व उपक्रमांचा आनंद पर्यटकांना गावातच राहून घेता यावा यासाठी होम स्टे ची सुविधा उपलब्ध करण्यात येत आहे. मोठ्या संख्येने किंवा गटाने येणाऱ्या पर्यटकांसाठी विशेष सवलतसुद्धा देण्यात येत आहे.

कांदळवन निसर्ग पर्यटन काळिंजेला भेट देण्यासाठी तसेच अधिक माहितीसाठी खालील क्रमांकांवर संपर्क साधा:

- विक्रांत गोगरकर : 9272882482
- उदय पाटील : 8888941573
- श्रुती तोडनकर : 8381064648
- संदेश अंभोरे (प्रकल्प समन्वयक, कांदळवन प्रतिष्ठान) : 9673855997

काळिंजे प्रमाणेच महाराष्ट्राच्या किनारी प्रदेशातील इतर गावांमध्येही "कांदळवन संरक्षण आणि उपजिविका निर्माण" योजने अंतर्गत शाश्वत निसर्ग पर्यटनाचे उपक्रम घेण्यात आले आहेत व त्या करीता स्थानिक समुदायाचे प्रशिक्षण चालू आहे. ही ठिकाणे लवकरच पर्यटकांसाठी खुली केली जातील. या स्थळांना अवश्य भेट द्या.